

# NORSKE MISJONÆRER I GOSSNERMISJONENS TJENESTE

av

JOHANNES GAUSDAL

Når vi leser i Apostlenes gjerninger møter vi ordene «de ble hindret av den Hellige Ånd fra å tale ordet i Asia», og «Jesu Ånd gav dem ikke lov» til å legge veien slik som de hadde tenkt. Men ropet kom fra en helt annen kant «kom over og hjelp oss» — og dermed står vi foran noe av det eiendommelige som har fulgt med misjonsvirksomheten ned gjennom tidene. Kan være at hjemmestyrene og vennene i de land som sender misjonærer, ikke kjenner dette så vel som misjonærene. For misjonærene har ofte vært med å lete etter steder for anlegg av stasjoner og utestasjoner, planlagt reiser i det ukjente, og har i det hele tatt følt på kropp og sjel hvor vi kortsynte mennesker har vanskelig for å forstå Guds ledelse både med den enkelte og med tjenesten i sin helhet.

Misjonsvenner har reist et minnesmerke ved Hetlands kirke i Stavanger, for der var det at den unge Skrefsrud kjempet en Jakobs-kamp da veien ut til hedningene syntes stengt for ham. Dette minnesmerke kan stå som et fellesmerke for noen flere misjonærer som i gammel tid kom fra Norge til India, ja, for hele den side ved misjonsbevegelsen som heter: Vær villig til å gå dit Gud viser vei!

Med få ord skal her fortelles om noen slike misjonærer som for om lag tre mannsaldrer tilbake i tiden fór i vei ut i det uanede. De kan fortjene et minneord.

## 1. *Lars Olsen Skrefserud (1840—1910).*

*Skrefsruds* saga er i det store og hele velkjent, men vi må allikevel begynne med ham. For ellers ble det ikke den rette sammenheng i artikkelen.

Han var altså kommet til Stavanger. Tjente sitt brød ved å «grave signetter og lage maskiner for å stemple brev»<sup>1)</sup> og håpet på å komme inn på Misjonsskolen, og så derfra ut til den livsoppgaven han hadde mottatt sammen med troen på og vissheten om syndenes forlatelse.

« Min ansøknning kom ikke under behandling før ved enden av 3 måneder. Det var jo midt i kurset at jeg kom. Uvissheten om jeg kunne bli opptatt var ofte meget pinlig; men jeg søkte styrke hos Gud i bønn. Der oppe ved Hetlands kirke var et ensomt sted som jeg hadde utsøkt meg. Dit gikk jeg hver aften og kjempet med Gud i bønn». <sup>2)</sup>

Og så slo det feil. Det ble et avslag, og det ble så vanskelig å se lys i Guds lys. Da var det at den usynlige grep inn og viste vei. Brødremenigheten hadde avdeling i Stavanger. Han som skrev «Hvor salig er den lille flokk» hadde vært i Norge, hadde gitt ut en sangbok, var reist tilbake til Christiansfeld, og var død for noen år siden. Nå var det den «lille flokk» i Stavanger som gjennom gamle *Due* fikk gi et trøstens ord til den kjempende: «Med hensyn til misjonskallet sa han til meg at det godt kunne være at Herren ikke hadde bestemt meg til å komme til Afrika i den norske misjon, slik at hovedstyret virkelig handlet etter Guds råd når de ikke opptok meg. Men at derfor det misjonskall som jeg følte, ikke behøvde å være innbilning. Det kunne godt være at Herren ville bruke meg et annet sted. Dette var til lise for min arme sjel.» <sup>3)</sup>

På den tid var det i Stavanger en Holthe-familie som hadde forbindelser i Berlin. *Sverre Holthe* hadde vært flere år i den tyske hovedstad, var blitt vel kjent med kristne venner der, og hadde skrevet i en minnebok som ennå finnes i kirkekontoret i Santalistan. — Med et brev i lommen reiser så Skrefsrud 5. november 1862 til Berlin.

Året etter, 13. desember 1863, steg han i land i Calcutta. <sup>4)</sup> Så hadde Gud latt det lykkes! Uten flere ord kan vi alle fatte 24-åringens stemning idet han gjør seg klar til å dra opp i landet.

Etter en ganske kort tid i Ranchi der han bodde hos en

aldrende misjonær ved navn *Brandt*, som tidlig hver morgen tok ham med inn i Kristkirken til bønn <sup>5)</sup>, fikk han i oppdrag sammen med en annen nykommer å bygge en ny misjonsstasjon i Purulia. Misjonærer som etter få måneder ute i den fremmede verden har vært med på slikt arbeid, vet hva det vil si. Det fremmedartede i ett og alt gjør oppgaven dobbelt besværlig. Men det ble da stasjon med det høytidelige navn Friedrich Wilhelmspur. Den i 1861 avdøde konge av Preussen hadde ved flere anledninger hjulpet *Gossner*, og så hadde misjonsvennene foretatt en innsamling til bygging av en ny misjonsstasjon som skulle bære den populære konges navn. <sup>6)</sup>

## 2. *Anne Onsum (1838—1870)*

Når en står på tunet på Onsum gård i Fåberg, kan en se lysene i Lillehammer by. Det må en ha gjort for å føle noe av den heltedige innsats som *Anne Onsum* gjorde. Bare om lag 21 år gammel våget hun seg til å gå veien inn til byen for å snakke med 18-åringen Lars Skrefsrud som var satt i arresten der. Onsum-folkene var haugianere. Men det var ikke så mange årene siden de hadde kjøpt gården der, de kom fra gården Kvævlid i Blaker. <sup>7)</sup> Allikevel, haugianerne i Fåberg hadde også hatt sine samlinger, og den arrestertes mor, Eli Skrefsrud, hadde vært en av dem som var med dem. Før hun døde, hadde hun satt Lars i håndverkerlære hos Erik Bue <sup>8)</sup>. Men når den gode mor var borte, så gikk det altså galt med ham. Hvor det ble snakket om dette i bygda, og hvor de syntes synd på ham! Det var nok den åndelige broderhjelp som tvang *Anne Onsum* i vei, men hvilket mot det skulle til til å gjøre det!

Før Lars Skrefsrud i 1862 dro fra Kristiania til Stavanger for å komme i vei ut til hedningene, var han en snartur oppom Fåberg, og da ble nok de to hemmelig forlovet. Og da det i 1863 var blitt bestemt at han samme år skulle sendes til India, fikk han om sommeren lov til å reise til Norge for å si farvel. Da gikk hennes foreldre med på at de ble offentlig forlovet. <sup>9)</sup>

Og så dro *Anne* fra Onsum til Berlin for på egen bekostning <sup>10)</sup> å forberede seg videre til oppgaven ute i verden.

En dag i slutten av november 1864 gikk hun så ombord i seilskuta *Thellus* i Hamburg for med den å gjøre reisen rundt Afrika direkte til Calcutta. Det var motvind og mye besvær, og da de var kommet så langt som inn i det Indiske hav, kom de inn i en så sterk storm at de var redd at det kom til å gå galt. Den natten det var som verst, ba Anne om å få være inne i lugaren hos Børresen-familien, slik at de kunne være sammen dersom de gikk under.<sup>11)</sup> Men skuta klarte seg, og 3. april 1865 var de fremme i Calcutta.<sup>12)</sup> Det var nok med stor glede at de kjente fast jord under føttene, selv om det på den tid er blitt varmetid i India. Børresen-familien, Anne, og presten Struve kom alle sammen til Purulia, og Struve viet Lars og Anne den 6. mai.<sup>13)</sup> Struve selv skulle allerede året etter komme til å falle for tropesykdom slik at da hans forlovede ankom til misjonsmarken, fant hun bare hans grav.<sup>14)</sup>

Gossnermisjonen var nå inne i en skjebnesvanger periode. Mens Johannes Gossners navn og hans skattkiste økte interessen for misjonen utover i Norden slik at det finske misjons-selskap gikk inn for å bestride utgiftene med å sende og holde en misjonær der ute<sup>15)</sup>, og finnene dessuten ga 3000 sølvrubler til anlegg av stasjonen i Singhani ved Hazaribagh slik at den kom til å kalles Suomi, så vokste det hos misjonærene på feltet fram en mistro mot innflytelse utenfra. Bestyrelsen i Berlin hadde lovet Børresen at han og Skrefsrud skulle få arbeide sammen på den stasjon som Skrefsrud hadde vært med å bygge i Purulia. Men misjonærene på feltet ville ikke gå med på dette. «Da blir det jo en skandinavisk stasjon, og ikke en tysk,» var deres argument.<sup>16)</sup>

Problemene tilspisset seg, og mot slutten av regntiden i 1865 forlot skandinavene Purulia og dro inn til Calcutta. Det var en søndag morgen at de var kommet inn til Howrah jernbanestasjon, og så ble de enige om å gå til den kirken der den tyske misjonær *Bomwetch* skulle preke på bengalspråket. Da gudstjenesten var over, hilste de på ham, og han kom til å spørre dem om hvor de hadde tenkt å ta inn i storbyen. De svarte at de ingen planer hadde. Så ba han dem komme hjem



til seg, han hadde et gjesteværelse i første etasje. Selv sov han ovenpå. Da mandag morgen rant, sang Børresen og Skrefsrud duett:

Harre, meine Seele,  
harre des Herrn. <sup>17)</sup>

Sangen var ny den gang. Den har bare to vers bygget over dette ene emne: Å vente på Herren. Melodien er en meget vakker folkedone fra Sveits. Bomwetch lå ovenpå, hørte sangen og ble grepet. Da tok Gud til å skape igjen. Inne i misjonærens hjerte kom spørsmålet fram: Hvordan kan disse hengivne misjonærer bli hjulpet? Hans virkefelt var jo der i byen, i det engelske kirkemisjonsselskap, han hadde døpt en meget formuende bengalsk familie ved navn *Dutt* som eide flere bygninger på forskjellige kanter. Så fikk skandinavernene ikke bare husly men også økonomisk hjelp iblant inntil veien til Santalistan var klar, og fortsettelsen kjenner vi jo i Santalmisjonen.

### 3. *Christopher Gaustad (1838—1927)*

Med samme seilskute som Anne Onsum kom til India, kom også den 26 år gamle *Christopher Gaustad*. Han var født i Trondhjem, men vokste opp i Molde. Far hans var skipskaptein. Da han var 22 år gammel og arbeidet i et trykkeri i Bergen, ble han omvendt til Gud, og kallet til å bli misjonær kom til ham. I oppslagsboken «*Dictionary of New Zealand*» står det så at «han leste ved misjonsskolen i Stavanger», og at han som «forberedelse for misjonsmarken» dro til Berlin. <sup>18)</sup>

Den 21. november 1864 ble han innviet til misjonstjenesten <sup>19)</sup> sammen med Børresen og frue og Anne Onsum; men Gaustad var av Bestyrelsen i Berlin sendt til Gossnermisjonens Gangesfelt. Dette var deres første misjonsmark i India. Arbeidet der tok til i 1838, samme år som Christopher ble født, og på disse 26 år hadde de anlagt en rekke stasjoner men bare vunnet noen få for Herren.

Befolkningen på den store sletten mellom den hellige flod, Ganges, og de høye Himalaia-fjell, er sterkt hinduiske og sterkt

muhammedanske. Landet er meget folkerikt, og henfarne sekler har sett mange omskiftelser. Dette var jo om lag i hjertet av ariernes gamle storrike, Aryavarta. Her, under Himalaia, fremsto Gautama Buddha. Til Pataliputra ved Gangesfloden kom den greske ambassadør Megasthenes, og hertil kom vandrende den kinesiske pilegrimen Hiuen Tsang, og etter år 1000 kom så islams rytterskarer stormende fram.

Hit var det den formuende engelskmann, *Start*, førte de 12 unge Gossnermisjonærer i 1838, ja, bekostet dem ut av sine private midler. Gossner hadde bare stilt én betingelse: «Er möge die Brüder täglich immer mehr mit Geist und Gnade taufen, aber nur nicht mit Wasser.»<sup>20)</sup> *Start* var nemlig av gammel kvekerslekt, men med baptistisk innstilling. Og han hadde kjøpt et nedlagt klubblokale i Hazipur til bopel for de unge misjonærer, så det ble et godt slagord: «danselokalet er blitt til bedehus». Men misjonærene fant jo snart ut at dette hus ikke egnet seg som misjonsstasjon. Så gikk de i gang med å bygge stasjoner. Den første var i Muzaffarpur.

Det var til Muzaffarpur at den unge nordmann kom i april 1865, på den tid da ettermiddagens varme vind plystrer forbi og leker med slettelandets uendelige støvmasser og mango-fruktene henger og modnes. Så var det å gå i gang med å bli fortrolig med hindi-språket og med sed og skikk i landet.

#### 4. *Anne Gurine Ouli* (f. 1838)

Hun var fra gården Auli i Udenæs sogn, Nes prestegjeld på Romerike. I den ovenfor nevnte oppslagsbok for New Zealand står det at Gaustad «ble i Berlin kjent med en norsk student, Anne Gurine Ouli». En datter har i et brev fortalt hvordan det gikk til. Christopher skulle til en kvinneforening for å tale på deres møte, og der var hun. Og som norske ute i en stor verdensby var det bare rimelig at de to kom i snakk.

Før Gaustad reiste videre til India, var de blitt forlovet, men hun ble igjen i Berlin og ble først innviet til misjonær den 31. juli 1865. Og hennes reise gikk fra Berlin over til London, og derfra til Calcutta med et skip som hette «Hotspur». I slutten

av året 1865 var hun kommet der ut, og de ble viet 20. desember i Muzaffarpur.

Da de første læreår var over, fikk Gaustad og frue sin egen stasjon, Buxar, på sørsiden av Gangesfloden. Der var de på den tid da det i Ranchi-arbeidet utviklet seg en slik krise at misjonsinspektør *Ansorge* ble sendt til India (1868—69) med en i Berlin utarbeidet misjonsstatutt som misjonærene skulle skrive under på. <sup>21)</sup> Når han nå var i India, var det bare rimelig at *Ansorge* også besøkte Ganges-feltet. — Men det traff seg slik at da han i desember 1869 kom til Buxar, var Gaustad reist til Calcutta for å få legehjelp for sine plagsomme øyensmerter. <sup>22)</sup> Der var ingen hjelp å få for ham, og så finner vi Gaustad-familien igjen i Australia. Det var jo bare i deres første periode at de var i India, og Holsten sier at «på grunn av de uavlatelige øyensmerter kom han i virkeligheten ikke i gang med særlig arbeid.» <sup>23)</sup>

Det hadde vært endel innvandring til forskjellige kanter av Australia både av tyskere og av skandinaver, og Gossner hadde i sin tid sendt misjonærer dit også. Gaustad dro fra India til Queensland og ble prest for skandinavene der. Han tok del i en presteordinasjon <sup>24)</sup> og gjorde tjeneste der i 10 år i trange kår. Så flyttet familien over til New Zealand og ble borgere der.

Også i New Zealand arbeidet Gaustad som prest for de skandinaviske innflyttere og for sjøfolk, og det var derfra han kom til Norge da Sjømannsmisjonen i 1889 feiret sitt 25-års jubileum i Trondhjem. Ved den anledning talte han ved en ettermiddags-gudstjeneste i domkirken, og dette var en overmåte gripende opplevelse for ham, — for han var døpt i denne kirken. <sup>25)</sup>

Christopher og Anne Gurine Gaustad hadde en stor familie. Det norske konsulat har gitt navnene på disse barn, og tilføyet at så er det barnebarn og barnebarns barn: *Charles Elias, Gustavus Adolphus, Herman Christoph, John Alexander, Paul Gerhardt, Martin Luther, Anna Josephine, Johanna Fredrike.*

Det er som selve denne navnerекken viser oss litt av samfunnet der ute i det fjerne hvor mennesker fra alle kanter kom-

mer sammen for å bygge og bo. Helt opp i høy alder arbeidet Gaustad som prest. En tid hadde en liten håndpresse som han hadde kjøpt av en engelsk prest. På den trykte han traktater og småskrifter, og således kom han også til å trykke den merkelige drømmen han hadde engang i 1880-årene da han var som fjernet fra datiden og ført inn i en fremtid da krigerske styrker fór i fin formasjon gjennom luften, og at folk kunne tale på ett sted i verden og det kunne høres utover den hele jord.<sup>26)</sup> — Portrett av Gaustad finnes i General Assambles Library.<sup>27)</sup>

Det var de to døtre *Anna Josephine* og *Johanna* som under siste verdenskrig sendte sine små bidrag til oss i Santalmisjonen i India for å hjelpe oss gjennom trengselens år, og det er også de som har gitt nyttige opplysninger for dette avsnitt.

##### 5. *Peter Eidnæs* (f. 1855)

Da første verdenskrig var brutt ut, ble jeg kalt tilbake fra England, og senhøstes 1914 kom jeg til Levanger for å holde møter. Der traff jeg en fru *Oline Bamberg* som var en slektning av *Peter Eidnæs*. Men ellers har jeg ikke vært i stand til å finne ut hvorfra i Trøndelag han var.

Men han ble ferdig fra den Gossnerske Misjonsskole i 1882, og samme år sendt til det dengang så blomstrende misjonsfelt mellom stammene i Chota Nagpur. Uttrykket «Die Blume auf dem Missionsfelde» var kanskje ennå ikke kommet i bruk, men det kom. Og Eidnæs fikk over 30 års virke i tjenesten der, og er den nordmann som her har fått sette virkelig merke etter seg, og det på to vidt forskjellige områder.

*Chota Nagpur* var og er en stammefolkenes verden. Og de forskjellige stammer har sine egne morsmål, selv om de bor like ved siden av andre som har et annet morsmål. I handel og vandel bruker de så et lite gloseforråd av hindi. Da kolonimakten i årene utover fra 1830 fikk et ordnet styre i gang, tok den følgelig hindispråket i bruk som språk i rettslokalene og i de skoler som etterhånden ble opprettet. Og da det kom misjonærer til denne egn, fulgte de de britiske embetsmenns eks-



empel og tok hindi i bruk som kirkespråk. Dette passet bra ved hovedstasjonen i byen Ranchi og også ved mange andre misjonsstasjoner. Men når evangeliet grep om seg, og det kom forsamlinger ute i landsbyene hos stammene, ble dette kirkespråk unaturlig. Nølende kom Gossnermisjonærene i gang med å dyrke stammespråkene.<sup>28)</sup>

Trønderen Eidnæs var til å begynne med på forskjellige stasjoner, men kom så til *Takarma* som ble den stasjon der han fikk sin egentlige gjerning. Der var språkforholdene i høyeste grad vanskelige. I den østlige del var det mundari, i den nordvestlige var det oraon, i den vestlige var det kharia, og mellom de innvandrede handelsmenn var det en art hindi.<sup>29)</sup>

Det ligger mangfoldige problemer foran den evangeliske misjonær som har det som en del av selve evangeliet at det skal forkynnes på morsmålene. Det som i første rekke kom til Eidnæs som det store problem, var at den stedlige form av hindi var så forskjellig fra den hindi som fantes i Bibelen. Dermed gikk han i gang med å overføre N.T. til den stedegne dialekt som i India ofte kalles Nagpuria, men i publikasjoner beregnet på europeiske lesere ofte er blitt kalt Gauwari.<sup>30)</sup> Han oversatte kirkeritualet, Luthers lille katekisme,<sup>31)</sup> og etterhånden hele Det nye testamente. I 1907 utga Bibelselskapet i Calcutta Matteus-evangeliet i 2000 eksemplarer, og det vakte slik interesse at året etter kom en ny utgave i et opplag på 5000, og da også Markus i 5000 eksemplarer. I 1909 kom Lukas i 5000 og Johannes i 5000 eksemplarer. Senere ble Apostlenes gjerninger, Romerbrevet, og begge brev til Korintierne trykt. Eidnæs' arbeid ble vel anskrevet både av tyske og av engelske misjonærer, ja, endog en belgisk jesuitpater har uttalt seg rosende om hans teksttroskap.<sup>32)</sup> Katolikkene ba om å få bruke hans oversettelse som grunnlag for deres utgave av Vulgata i Gauwari.<sup>33)</sup>

Men så kom første verdenskrig, og de tyske misjonærer skulle sendes hjem fra India. Eidnæs var nordmann, men hans kone var tysk. Selv hadde han latt være å få sitt pass fornyet på det norske konsulat, og det ble derfor til at han med sin

familie også skulle sendes til Tyskland. Men de slapp å bli internert, de fikk være på hovedstasjonen i Ranchi til det var ordnet med reisen.<sup>34)</sup> Manuskriptet til Gauwari-nytestamente ble så liggende hos Bibelselskapet. Og så var den første nysgjerrighet over i denne sak også. De innfødte kristne var kommet i tvil om det var tjenlig å ta det vulgære handelsspråket inn i kirken, og den tvil er de ikke senere kommet over.

Men Eidnæs minnes der i landet av en helt annen grunn også. *Johannes Klimkeit*, en Gossnermisjonær fra Memelområdet, hadde litauisk pass, og fikk derfor bli værende i tjenesten gjennom siste verdenskrig, han har fortalt følgende: «Eidnæs satt i samtale med arbeiderne. Problemet de hadde for seg, var selvhjelpen. Landsbyfolk har lite å rutte med, og særlig lite av kontanter. Han satt med pipen i den ene hånd og en fyrstikk-eske i den andre. «Dersom hver kristen familie kunne gi så meget risengryn som rommes i denne fyrstikk-esken for hvert måltid de lager, så klarer vi det,» sa han. Og det mente forsamlingen at det kunne de jo klare.» Dette, påsto Klimkeit, var opptaket til det indiske offersystem, en håndfull ris til Herrens gjerning for hvert måltid, det som er blitt en av de viktigste inntektskilder for de unge kirker. «Als ersten gelangt es Eidnæs, seine Takarma Gemeinde finanziell selbständig zu machen.»<sup>35)</sup>

## 6. *Johan Peter Dahl* (1864—1942)

Da Skrefsrud under sin store europareise i 1880-årene kom til Kristiansund, var det en ungdom der som gikk med misjonskall. Han hadde skrevet til Stavanger, men der skulle de ikke ta inn nytt kull før om 7 år, og det var for lang tid å vente, syntes han. Han kom seg ikke til å gå til Skrefsrud selv, men fikk en god gammel venn til å snakke for seg. Men Santalmisjonen hadde jo ingen utdannelseanstalt, og så ble det til at han fikk adressen til den skolen i Berlin hvor Skrefsrud selv hadde gått.

Således gikk det til at *Johan Peter Dahl* i 1887 var ferdig

fra den Gossnerske misjonsskolen, og han ble av bestyrelsen i Berlin sendt til Chota Nagpur-feltet samme år. Først var han en kort tid i Ranchi, så i Govindpur, og kom deretter til Takarma der nordmannen Eidnæs var.

Når den første innlevelse i tjenesten var over, fikk han et overmåte vanskelig oppdrag. I sør og vest for Takarma var det på den tid flere fyrstestater hvor misjonærer ikke hadde lov til å komme. En slik stat hadde navnet *Gangpur*. Og så ga misjonen ham det oppdrag å dra inn der og søke å få utvirket at han skulle få anlegge en misjonsstasjon i denne stat, og dersom det lyktes, så skulle den ha navn etter den erverdige leder i Berlin, den skulle hete *Büchseipur*.

Men fyrsten satte seg avgjort imot. Og Dahl ble der inne dødsens syk av malaria. Santalerne sier at når en flytter fra ett sted til et annet i jungelen, så er det stor fare for å bli syk inntil en er kommet dertil at en tåler luften og vannet. Dahl måtte bæres på en av disse lette indiske bambussenger tilbake til sivilisasjonen, først til Takarma, så til Lohardaga der legehjelp var å få.

Etter denne alvorlige tildragelse i Chota Nagpur ble Dahl overført til Ganges-feltet. Men heller ikke der ville feberen gi slipp på ham. Etter forholdsvis kort tid ble det besluttet at han måtte hjemover til total klima-forandring. Og legen hadde skrevet på hans papir: «Never to return to India.»

Så kom da Dahl tilbake til Norge, og omsider kom han til krefter også. I årene 1896, 1897, 1898 finner vi ham i forbindelse med Indremisjonens virke i Hamar og Østerdalen, <sup>36)</sup> og i 1902 ble han gift med *Berit Helene Minde*. Den 3. mars 1907, da Skiens krets for Santalmisjonen ble dannet, var han med og hadde gudstjenesten i Gjærpen kirke <sup>37)</sup>, og så var han gjennom mange år kretssekretær for N. M. S. i Skien.

Da jeg traff Dahl i mars 1938, var han gått av med pensjon. Og mens en datter laget en kaffetår til oss, fortalte han om gamle dager og sa at hans livs store sorg — og også hans største trosproblem — hadde vært at veien tilbake til India ble stengt for ham.



## KILDEMATERIALE

1. L. O. Skrefsrud, Prædikener og Foredrag, Minneapolis, 1897, Vol. II, side 22 ff.
2. Samme.
3. Samme.
4. Dagen etter skrev han et brev som er trykt i Gossnermisjonens blad «Die kleine Biene» i april 1864.
5. Skrefsruds Prædikener og Foredrag. Om Brandt sa han: «En from og edel mann. Han døde snart, og med ham enigheten (i misjonærstaben på feltet).»
6. Missions-Inspektør Ansonge, Die Biene auf dem Missionsfelde, mai 1869, side 37.  
Walter Holsten, Johannes Evangelista Gossner, Glaube und Gemeinde, Göttingen 1949, side 237.
7. Norsk Forfatter-Lexikon 1814—80, Bind V, side 323—332.
8. Skrefsrud, Prædikener og Foredrag.
9. Olav Hodne, I gode og onde dager, Oslo 1950.
10. Skrefsrud, Prædikener og Foredrag.
11. Brev fra fru Børresen, Die kleine Biene, sept. 1865, side 134.
12. Samme.
13. Skrefsrud, Prædikener og Foredrag.
14. Holsten, 238.
15. Karl Förtsch, Kurze Geschichte der Gossnerschen Mission, Zum fünfundsiebzigjährigen Jubiläum den Missionsfreunden in Stadt und Land erzählt, Berlin-Friedenau, 1911, side 91.
16. Skrefsrud, Prædikener og Foredrag.
17. Johannes Gausdal, Skrefsrud og Bodding som santalske salmediktere, Norvegia Sacra 1938, side 18.
18. Stykket om Gaustad i Dictionary of New Zealand er skrevet av det norske konsulat i Wellington.
19. Die Biene auf dem Missionsfelde, Gossnermisjonens blad, juli 1868, side 53.
20. Förtsch, 56.
21. Holsten, 258.
22. Die Biene, 1870, side 98.
23. Holsten, 191.
24. Samme, 70.
25. Brev fra reisen i Europa, avskrevet av datteren Annie Josephine i 1956:

My dear Anne and dear children The grace of our Lord Jesus Christ and the love of God our Heavenly Father and the Communion of the Holy Spirit be with you all Many many thanks for your kind letters,



which I have duly received. I must ask you to bring Miss Olsen from Norsewood my thanks for her letter. Thanks also for the papers. I am so glad to notice from your letters that you are all well. May the Lord be with you and bless you. I have a busy time of it in Europe, I can assure you. If I remember rightly I informed you about my travels in Denmark, where I found Andersens relations on Møen and also Peder Rasmussens. I have since I wrote last been in Germany and delivered a lecture in Berlin in the Oranien Strasse 106 in the German language. I had also the pleasure in Berlin to find the old Bishop Dr. Büchsel, who gave me the Blessing of the Church for Mission work in India — Dr. Büchsel died a short time ago — Since my return from Germany I have travelled a good part of Norway. I have been in Hamar, Lillehamer, Ringsaker, Ullensaker, Trondhjem, Christiansund, Molde and Aalesund preaching and delivering lectures. I happened to be in Trondhjem on the Sunday when the 25th Jubilee of the Norwegian Sailors Mission was celebrated the Bishop Laache of Trondhjem who received me very kindly preached in the forenoon and I was asked to preach in the afternoon 4 o'clock in the Domkirke. You may imagine what strange feelings I experienced when I stood in the pulpit in that large renounced building where I was baptized by Rev. Lorenz Angell, the father of the present Domprovst Angell. I experienced much kindness in Trondhjem. I was several times at the Bishop's house and also at Provost Angells — I delivered several lectures in Trondhjem which, I am thankful to say, were appreciated. The Bishop of Trondhjem sent a telegram to Provost Brinkman Christiansund to arrange a lecture for me at that place. I stayed much longer in Christiansund than intended, preaching and delivering lectures to large audiences. In Molde I stayed several days and delivered 2 lectures in the new built church there and had also several meetings in the large meeting house. I found not a few acquaintances and friends whom I knew from my childhood in Molde, and I must say I had a blessed time. A new life had begun in Molde so it appeared quite different to what I knew it before. In Aalesund I also had blessed experiences. Near Aalesund brother Emil resides, he is the master of a lighthouse there, — and I had a meeting at the place which was greatly blessed. It would take a long time if I were to relate all my experiences and I must postpone that till I see you again. I must remark that there is a great change for the better with regard to Religion in Norway. Churches and Meeting houses are well attended. With regard to my movements in future I am not able to say how to proceed. I thought of taking a trip to the West coast of Norway, especially in order to bring before those who have the guidance of the Sailors Mission the necessity of erecting a station in Wellington.

— I will let you know in future. I must bring many kind greetings from relations and friends Maren, Marie, Emma, Bolette and Amund amongst them. I do not know how long I shall have to stay in Europe — May our dear Lord guide us and bless us all. Taylor Engelbretsens (Norsewood) sister, who is living in Kongsvinger sends her compliments to her relations asking them to write to her. — Why do not Charley and Gustav write to me? I am so anxious about you all. Dear Charley and Gustav send me a few words. I hope soon to write a long letter to the Congregation. Watch and pray. Psalm. 23. Your own Chris Gaustad.

26. Et eksemplar av «The Wonderful Dream», trykt i januar 1889, er innlevert til Egede Instituttet sammen med noen flere småskrifter.
27. Dictionary of N.Z.
28. Holsten, 256.
29. Samme, 274—75.
30. J. S. M. Hooper, The Bible in India, London 1938, side 116.
31. Holsten, 302.
32. Hooper, 116.
33. Holsten, 298.
34. Samme, 373.
35. Samme, 371.
36. R. Svendsen, Hamar Indremisjonskrets historie gjennom 40 år, 1933.
37. Skiens krets av Santalmisjonen 50 år, 1907—1957, side 1.